

Розділ 26 містить засади адміністративного права міст та містечок на магдебурзькому праві, що надано державою або власниками. "Права" традиційно поділяють такі поселення на "упривілейовані" та "ратушні".

Розділ 27 регулює відносини між господарем та слугою. Більшість норм стосується найманців, тобто особисто вільних осіб, які відправляють службу на підставі договору за певну зарплатню.

Підставою для складення норм розділу були в основному Jus Municipale та Литовський статут.

У шести артикулах розділу 28 сконцентроване торговельне право. Тут міститься регламентація "купецьких" договорів (контрактів), торгівлі на ярмарках і торгах, купівлі і продажу рухомих речей для них, відшкодування та повернення товарів з дефектами.

Розділ 29 регламентує сільський судовий порядок, зокрема, забороняє розгляд справ хліборобів під час жнив та косовиці, встановлює права сільської громади щодо суду над сторонніми особами у дрібних справах, кругову поруку за борги, виправлені на громадські потреби, та відповідальність за шкоду, заподіяну худобою. Арт. 3 містить цілий статут про громадських пастухів та стадників, орачів, погоничів.

Нарешті 30 розділ Кодексу визначає правове становище циган, татар, євреїв та інших "невірних". Зокрема, встановлюється покарання за вбивство, поранення та образу честі як з боку "невірних" щодо християн, так і навпаки. У цілому спостерігаємо суттєве обмеження в правах цих категорій населення держави, яке, втім, тягнеться з часів Литовського статуту.

Процесуальне (судове) право поділяється на дві загальні частини – судовий устрій та судовий процес. Принциповою засадою у процесуальному праві є відсутність поділу на процес цивільний і кримінальний, що можна пояснити домінуванням приватного інтересу взагалі та в процесі зокрема.

Судовий устрій за Кодексом передбачає дві категорії судів – загальні та спеціальні. До першої належать (за обсягом компетенцій та принципом зверхності): 1) сільські; 2) ратушні; 3) магістратські; 4) сотенні; 5) полкові; 6) полкові; канцелярії; 7) Генеральний суд; та 8) Генеральна військова канцелярія. Серед судів спеціальних кодекс виділяє 1) третейській, 2) полюбовний чи мировий, 3) духовний, 4) ярмарковий (або торговельний) суд. Серед судових урядовців, крім суддів, Кодекс називає судового писаря та водного, тобто судового виконавця. До складу судової системи треба віднести і повірених, тобто адвокатів.

О.Славський,
студент I курсу
Одеської національної юридичної академії

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД СКІФСЬКОГО ЦАРСТВА

Історично північне Причорномор'я – це територія, на якій з глибокої давнини відбувалися масштабні історичні події, пов'язані з мешканням і переміщенням народів. Тут зароджувалися, розвивалися, гинули, змінювалися різні держави, а вивчаючи минуле державно-правових інститутів, історія держави та права України допомагає визначити закономірності їхнього розвитку [8. 15].

У I тис. до н.е. на сучасних українських землях відбулись бурхливі події. З'явилися нові етнічні спільноти, про які є згадки у письмових джерелах Стародавньої Греції, Візантії тощо. На особливу увагу заслуговують скіфи [5.26]. Вони вміли не тільки обробляти залізо та виготовляти міцну зброю, а й мали значні навички у військовій справі. Скіфи у VIII ст. зуміли підкорити інші племена, що раніше жили на Україні [4.58].

До VII ст. до н.е. у скіфів складається могутній племінний союз. Відомості про основні племена, які входили у цей союз, дає грецький історик Геродот (V ст. до н.е.). Він стверджує: "Головним, найчисленнішим племенем були скіфи царські, які вважають інших скіфів своїми рабами. Жили вони на лівому березі нижньої течії Дніпра, аж до Азовського моря і нижнього Дону, а також у степовому Криму" [2.101]. На правому березі нижнього Дніпра мешкали скіфи – кочівники. Між Інгулом і Дніпром разом з кочівниками жили скіфи – землероби. У басейні Південного Бугу, поблизу грецького міста Ольвії, мешкали елліноскіфи. І, нарешті, на Північ від царських скіфів, скоріш за все в межах степової смуги України, жили скіфи – орачі. На думку деяких вчених, скіфів – орачів можна вважати пращурами українського народу [13.16].

Значно прискорила зміни, що називали у скіфському суспільстві, війна скіфів із військами перського царя Дарія I в 514 – 513 рр. до н.е. У цій боротьбі кочові племена, насамперед скіфи царські, виступили на захист усього союзу та перемогли Дарія I, чим забезпечили собі панівне становище серед племен. Це дало їм можливість експлуатувати землеробські племена, вимагати від них данину. Значно зміцнилася після перемоги влада царів і військової знаті [12.13].

До IV ст. до н.е. цар Атея зумів об'єднати під своєю владою майже всю країну від Азовського моря до Дунаю і перетворити Скіфію в могутнє царство [15.93]. Центр держави Атея був розташований на нижньому Дніпрі, так зване Каменське городище (виникло приблизно у V ст. до н.е.).

Однак сутинки скіфів у 339 р. до н.е. з македонським царем Філіппом II закінчилися поразкою і загибеллю 90-річного царя Атея. Царство скіфів збереглося, але розміри його значно зменшилися. Скіфія залишалася все ще сильною з економічного та воєнного поглядів. Царство, створене Атеєм, існувало близько півтора століть – з IV до III ст. до н.е. [7.53].

У скіфському суспільстві вже можна виявити ознаки, що свідчать про розклад родового ладу. З середовища вільних общинників – кочових скотарів і осілих землеробів – виокремилася родоплемінна знать. А основними виконавцями були прості кочовики, землероби. З'являються у скіфів і раби, яких вони захоплювали під час численних військових походів. Щоправда, роль рабської праці у Скіфії була незначною [1.263]. Важливим чинником, що прискорив формування класової структури у скіфів, була грецька колонізація, яка сприяла поширенню тут досягнень античної цивілізації, розвитку торгівлі [9. 22].

Слід зазначити, що процес накопичення великих багатств у скіфському суспільстві активно сприяв створенню рабовласницької держави на чолі з царем. Влада царя передавалася у спадок та, за уявою скіфів, мала характер божественної. Вона обмежувалась союзною радою та народними зборами [10.13]. Тобто, можна казати, що організація управління мала форму воєнної демократії [3.24].

Навколо царя функціонував апарат державного управління. Як і в інших народів він складався з найближчих родичів правителя та його особистих слуг, переважно військових. Існувала також царська рада [11.508].

Державна структура у скіфському царстві значною мірою відрізнялася від розвинутих рабовласницьких або феодальних держав, хоча за своїми функціями – підтримання відносин землевласності й панування, зміцнення верховної влади – вона вже була політичною організацією (перші паростки державності на території сучасної України) [14.137].

Основним джерелом права у скіфів був звичай, перетворений відповідно до інтересів правлячої верхівки на звичаєве право. Скіфи, за Геродотом, ревниво уникали запозичення чужоземних звичаїв, особливо в греків [2.101]. Скіфська культура

протягом усієї її історії була безписемною, тому норми звичаєвого права не були зафіксовані. Поряд зі звичаєм досить рано з'являється й інше джерело права – правила, встановлені царською владою. На великій території скіфської держави збереглися, звісно, групи населення, які жили за своїми законами.

Норми скіфського права захищали приватну власність на худобу, пересувні житла на візках, домашні речі, рабів. Верховна власність на землю належала царю, який установлював порядок користування пасовищами і землями [15.93].

Зобов'язальне право регулювало договірні відносини міни, дарування, купівлі – продажу та ін. Звичайно договори у скіфів стверджувалися клятвою. Правова регламентація зачіпала й данницькі відносини, відмова від сплати данини вважалася достатнім приводом для початку воєнних дій.

Шлюбно-сімейне право базувалося на принципах патріархату. Відлік родоводу проводився по чоловічій лінії. У сім'ї панував чоловік, практикувалося багатоженство. Старша дружина мала привілейоване становище. Після смерті чоловіка вдови переходили у складі майна до старшого брата померлого [13. 16].

Найнебезпечнішими у скіфів вважалися злочини проти царя: замах на життя правителя шляхом чаклування, непокоря царському наказу. Злочином вважалося і неправдиве записягання богам, відхід від віри. Усі названі злочини каралися смертю [6. 10].

Мали місце злочини проти власності (крадіжки, конокрадство тощо), проти осіб (убивство, перелюбство, образа), які найчастіше каралися смертною карою, відсіканням правої руки або вигнанням. Тривалий час зберігалася кривава помста.

Можна вважати, що справи про злочини, які не порушували основ царської влади і інтересів держави, розглядалися у порядку змагального процесу. Однак щодо найнебезпечніших злочинів провадився (примітивний) розшуковий процес.

Отже, у скіфів панував рабовласницький історичний тип держави та права. І ця державність була першою на території сучасної України, та, безперечно, вплинула на пращурів слов'ян, які жили в цей період. Тобто до Київської Русі вже жили на території державного утворення, і, можливо, враховували цей досвід під час створення своєї державності. Наприклад, багато елементів скіфської культури ми бачимо в культурі запорізьких козаків, так само, як форму державного управління (воєнну демократію).

Література

1. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. *Енциклопедичний словник*. Т. 59. Видавничий центр "Терра", 1992
2. Геродот. *Історії в 9-ти книгах*. Кн. 4. – Л., 1972
3. Греков Б. *Скіфи*. Видавництво АН УРСР, К., 1947
4. Грушевський М.С. *Історія України – Русі у 10 томах*. Т. 1. – К., 1991
5. Кормич Л.І., Багацький В.В. *Історія України від найдавніших часів і до XXI століття*. Х.: ООО Одиссей, 2001
6. Кучильницький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. *Історія держави та права України*. - Львів, 1996
7. Мельюкова А.І. *Озброєння скіфів*. - М., 1961
8. Музиченко П.П. *Історія держави та права України*. –К.: Т-во "Знання", 2000
9. Мурзін В.Ю. *Історія скіфів*. М. - 1997
10. Полонська-Василенко Н. *Історія України: У 2 т. Т. 1. До середини XVII століття*. – К.: Либідь, 1993
11. Прохоров А.М. *Большая Советская Энциклопедия*. (В 30 томах) 23 т. – М.: Советская Энциклопедия, 1976
12. Смолій В.А. *Історія України*. – К., Альтернатива, 1997
13. Тацій В.Я., Рогожин А.Й. *Історія держави та права України*. У 2 т. Т. 1. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2000
14. Толочко П.П. *Давня історія України: У 2 кн. Кн.1*. – К.: Либідь, 1994
15. Хазанов А.М. *Социальная история скифов: Основные проблемы развития древних кочевников евразийских степей*. - М., 1975, с. 93

Д.Толкачов,

студент 1 курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРАВА ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ІУДЕЙСЬКОГО ВЕЛИКОГО СИНЕДРІОНУ

Політична форма іудейського народу являла собою *теократію*, яка набувала різних форм. Виразом державної єдності Іудеї стала *Велика Синагога* чи Кнезія як релігійно-родова колегія. Після повернення з Вавилонського полону (538 р. до н.е.) скликано було перше народне зібрання пророком Ездрую, членами якого були священики, левіти і начальники колін (відомі імена 83 членів Кнезії). Велика Синагога продовжувала існувати через всю історію іудейської держави і, незважаючи на відновлення царської влади, мала переважające значення. Біля 142 р. до н.е. вона із родового зібрання перетворилася в общинне і стала називатись **Синедріоном** (Synedrion, верховна влада).

З *Іудейським Великим Синедріоном*, як правило, пов'язується уявлення про нього, як про вищу *судову установу*. Це справедливо, якщо не заперечувати законодавчу і адміністративну діяльність Синедріону. Як судова установа Синедріон вирішував лише найважливіші справи, переважно загальнодержавного характеру.

Єрусалимський Синедріон був верховною *політичною установою*, якій належала і судова влада. Керівними особами були першосвященики, другу категорію членів Синедріону складали члени першосвященицьких сімей, третю – так звані книжники. Перші два класи були аристократичними, – третій – демократичний. Книжники належали до простого народу, інтереси якого вони завжди підтримували і захищали.

Час виникнення Синедріону прямо зазначається тільки в Талмуді. За його повідомленням, урядову колегію, владу якої успадкував прославлений Єрусалимський Синедріон, заснував Мойсей під час подорожувань по пустелі.

Історичне життя єврейського народу в період існування Синедріону було особливо нестійким. Від перського володарювання іудеї переходять під владу греків, спочатку Птолемеїв, потім Селевкідів, потім на деякий час утворюють самостійну державу при пануванні дому Асмонеїв, і, накінець, стають васалами Риму. І греки, і римляни мали свої принципи, якими вони керувались у своїх відносинах до підкорених народів і, крім того, властелини - царі, що слідували один за одним, мали різні уявлення про кращий спосіб управління іудеями. Тому євреям довелося випробувати на собі мало не всі форми міжнародних відносин. Відносно ж внутрішнього життя іудеїв за цей період, то його можна назвати найкипучішим в історії іудаїзму: утворюються школи, релігійні і політичні партії, йде швидкий розвиток корінних начал іудаїзму, розробляються релігійно-